

նորէն հայ հայրիկ կեանքին՝ որուն դաւանանքն ու թուանքը հետոյն էն այս աշխարհին կամ միւս աշխարհին մէջ, հալածուած, ցրուած կամ զուգէ զոտուած միշտ միեւնոյն թուրք բարբարոսութեան կողմէ... Ինչ միայն մնացած էր, իր մէկ զարու բնական տակ՝ զոր կը յուսար հոն, իր ծնած ու իր միակ ճանչցած հո-ղին վրայ թօթախել ու պոռկել, և ահա՝ զինքն ալ, այդ վերջին պահուն, թուրքը կը վաճէր, թոյլ չէր տար որ հոն մնային...

Բոլոր ատուղ ու երկտասարդ էակ-ներուն դժբախտութիւնն աւելի, այս մահաւորեման տարագրումը չեն պիտի ինչ մը ունենէր սրտանման...

ՏԻՐԱՆ ԹԵՐԻՔԻԱՆ

ԿԻՆԿԻՈՅ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԳՐՈՒՄԸ

(Մտնակիկ մամուլամատուցութեամբ)

Հայկական վստահելի աղբիւր կը զբը- ուն յուլիս 19 թուականով:

«...Տեղեկանքներու գաղտնիքն ըստ չը կայ, դժողք դաղողներուն պէս Այն- թապին և Բիլիսի դաղթն ալ աղղարաբ- ուեցաւ և այս գիշեր 51 ընտանիք Այն- թապին հոս հասան Այս երկու քաղաք- ներու հայ բնակչութիւնը Դամասկոսի Հաւաքն դաւաճող կը տեղափոխուի (սոյն գաւառին բնակչութիւնը կ'առաջարկեն արաբներէ և տերիթներէ կը բաղկա- նայ):

«Արքայէն ալ թերեւ Տիգրանա- կերտցի ութ հարիւր հոգի հասնելու վը- ուն Բիլիսի, Բաքուէն բերուածները Բա- իլ-Այնի ուղղակի Դի-Ջոր կը դրկուին: Կրեանդութիւնը համապարակ է. երկիցս դեղ և նպաստ դրկուցաւ, սակայն կաթիլ մը՝ ուղիւսին 200,000 անկէ են այդ գաւառի դաղթականը: Հա- լայն մէջ համախմբուած են անկէ քան 15,000 հոգի և օր ըստ օրէ հեղուկ պէս կը հասնին:

Անթուրիսիւնը հիւանդութեան չափ կոտորած կ'ընէ: Թայիմար Հալայի մէջ գրեթէ կանոնաւորութեամբ կը տրուի (կատարութեան կողմէ միակ միջոցին նպաստը ամբողջ դաղթականութեան), բայց դուրսերը հայ կ'աղաղակին: Կամ Գրեանտի հրաշագործ զօրութիւնը և կամ Թաղաւորական դանձ պէտք է, որ կէս միլիոն կիլիկեցի, թերեւս նոյնչափ կամ աւելի արեւելեան գաւառներէն դալիք- ները, կարողանան կերակրուիլ Սուրիոյ անապատներուն մէջ:

Թողունք Ամբրիկայի և Եւրոպայի մարդասէրները, ինչ կ'ընեն տարաբանի, երկարատեւ և ամերիկացիական հայերը: Ժամանակ է, որ դաղթականաց հոսան- ճին պէս՝ նպաստի հոսանքներ կաղմը- լին: աշխարհ տեսած չէ և չպիտի կրնայ տեսնել այսքան արհաւիրք, այսքան թըշ- ուտութիւն և կարտու թիւին՝ Եւրոպա- ղէմի աւերը բաղդաւոր: Թիւն մըն է հայութեան անբանաց թաղման մըն:

Այստեղ, բնաւարտութիւն, երկ- սեռ մահուկներու անձամար տուեանքով- ներ, զեպանի կանանց և կոյտերու վա- ճառում, միջին անգամ երեք մէծութիւն, չի համարուի և չի պատմուի:

«...Որք են խաչի ընկերութիւն- ները, խաչին զոհուող ցեղի մը և թէ՛ ձեռք չերկնցնեն, ինչո՞ւ խաչին անուշը կ'արտաւարեն: Վերադարձը կը միտնեն, Դիլթայան, բարձրագոյն, կրօնագէտ և մտաւորապէս վերադարձ մըն է հայ օթ- ղովուրդը: Դրան հասցեցէ՛ք... Ինչ ընելու է: Ինչ չի մնար, արտասուք չի հոսի մարդու աչքերէն: Ամեն կողմ, գիշեր և ցերեկ, մերթի թիւն, անթու- թեւն նուազում, լաց ու վայնալուծ:

«... Հաստատ տեղեկութիւններէ կը հասկցուի, որ կիլիկիոյ ոչ մէկ գիւ- ղի մէջ մահամեծ հայ մը անգամ չ'ընդ- ձգուի: Ինչ անհուն պատիժ:

«Առանա, Տարսն, Մերսին ալ պի- տի պարպուլին, և արդէն Տարսնին 40 տունի չափ հասած են Օսմանիէ: Բիլիս- ցիներէն բաւական ընտանիք խալմու- թիւնը ընդունելու առաջարկ ըրած են տեղական կառավարութեանը:

Յուլիս 28 թուականով կը զրուի նոյն աղբիւրէն:

Ամբողջ աղբը բնաշնչաւոր վրայ

«ԱՐԻՒՆ» ԳԼԶԻՐԻ ՄԷՋ

Կը ծախուի նաեւ Տ. Աւետիսի Գրախա- նութիւնը: Ծախա Նուար, և Տ. Մ. Ս. Թե- վիկեանի Միալեւոստանը՝ Ծախա Մուսի:

Է: Որքանոց չկայ: Տէօրթեօլի որդանոցը կատարական պէտքերուն յատկացում է ու որքան ցրուած: Հանքնիւր վաղուց փակուած է: Հասանդէյիլիքը մասամբ առ այժմ կայ Մարաշիւնը՝ 100 երկուտ որբերով, բայց ան ալ պիտի փակուի, քանի որ Մարաշի հայերն ալ պիտի ցը- ունին, և արդէն աղղարաբուած է: Այն- թապին և Բիլիսի դաղթումը սկսած է: Այնթապին եկած առաջին երկու կարա- լանները բոլորովին կողոպտուած էին: Մահաւանդ երկրորդը, որ յարձակման ենթարկուած էր, 1 ապրիլին և 12 վերադարձուի: Տեղական կառավարու- թեան գիմուսներ եղան: պէտք եղած կարգադրութիւններու շնորհիւ երրորդ կարաւանը թէ՛ անհիշուած և ապահով հա- տած էր Հալայ, սակայն քիլիկեցիներուն պէս դուրս չ'անցնին, ուղղակի տարին Դամասկոսի նահանգը և այսուհետեւ դա- լիքներն ալ, ըստ Առանայէն, Տար- սնին, Մերսինի՝ Հալայ չ'պիտի հան- ունին:

«Հալայի մէջ համախմբուած դաղ- թականաց սեղծութիւն (տարագրում) ալ շատ խտուութեամբ սկսաւ կատարուիլ: Կ'ընուի որ խիստ հրամաններ տրուած են, որ 15 օրէն Հալայի մէջ դաղթական չ'մնայ: Իսկէնդերուն և Պէյլան տեղահա- ունցան...»

«Եթէ միայն կիլիկեցւոց դաղթու- լիւր, 400,000էն աւելի պիտի ըլլային թշուառութեան մահուած հայերու թի- ռը, բայց արեւելեան նահանգներու հա- ղարաւոր այրիներէն և երկուս մահու- լիւրէն դատ թաղման պէտք է 200է աւելի այր մարդիկ, Եւրոպայէն, Պէլիկէն գիւ- ղէն քահանայով միման 52 հոգի եկան: Հալայ ճանապարհին ամենքն ալ կողոպ- տուած են, և հետեւաբար ամենքն ալ անթ- թի են, և կատարութիւնն այս կարգի տարադրուց, իբրեւ Դիլթայան անձերու, թային չի տար: Տեղական աղղային յանձնաժողովը օրական 5-6 խանթար (մէկ խանթարը 120 օխա) հաց կը բաշ- խէ: Բայց ընդհանուր անթութիւնը չի կրնար մեղմացնել:

«Աղետին առաջին անգամ անկարելի է. դիմում, աղաչանք, լաց ու ողբ ոչ միայն անգոր են, նաեւ ծաղր ու ծանակ և ծիծաղ կը պատճառեն: Եթէ ողջ մնա- ցողները կարելի ըլլայ ապրեցնել, մեծ բան է: Հաղարատի մերկեր ու ըտպի- ներ կան: Ներսիսէն եկած այրիներու ոտնամաններն անգամ կողոպտուած էին: ամենքն ալ մաշուած, վերաբորուած և ուսած ոտքերով հասան, դեղ ու դարման տրուեցաւ: Համաճարակ հիւանդութիւն ալ կայ Բաա-իլ-Այնի Դի-Ջոր փոխադ- րուողներուն մէջ: Օրական մահերու թիւը 20էն աւելի է: Անտաման գաւառներու, հացի, գլեւտի, դեղի, բժշկի և այլեւնու հոգիներուն պէտք կայ:

«Արքայի համար ալ արեւմտ լու- ընք սկսան հասնիլ: առաջին անգամ 42 երեւելիներ, որոնց մէջ պատուելիներ, ջարդողիներ, նաեւ ստաշնորդը՝ նաեւ ստակուած են: Անկէ վերջ 17 հոգիի հա- մար ալ ըստեցաւ: Տարագրէրիկ սպան- դանոցը սկսաւ ծաւալիլ, կը մօտենայ Հալայի սահմաններուն, աղօթքները ըս- պատեցան, սրտերը հալեցան, լսող, հա- կըցող չկայ ոչ երկրի վրայ, ոչ երկնքի մէջ: Դրան հասցեցէ՛ք, Դի-Ջորի տա- նակ հաղարատը հայերը անթութեան և հիւանդութեան կը շարադրին:

«Վերջին պահուն իմացանք ստուգ- սղբերէն: Թէ Մարաշէն 15-20 տարե- կան բոլոր այրերը Այնթապի դիւղէն են զեպի Դի-Ջոր փոխադրու- համար: Կը վախցուի որ ասոնց կեանքը վտանգի ենթարկուի:

«Երեկ երկուց ալ Սիւպին և Կար- նոյ շրջակայքը գտնուող գիւղերէն 2000ի չափ այրի կ'ընեն և որք աղղային հա- սան հոս Տղայոց տարիքը 11ը չ'անցնի: Դամասկոսին տեսնողներու աղջիկներ ու տղաներ ալ կան: ասոնց աղղային հնարաւորութիւն և յոյս չկայ: անհա- ծելու դարմանի կը կարծարին: Աստու- Արարիոյ անապատները պիտի զրկուին»

(Մտակ)

(Պայմանաւ մամուլ)

ՔԻՐՈՏ ՅԵՂԱՊԵՏԻ ՄԸ ՆԱՄԱԿԸ ԵՒ ՊԵՏԱՄԱՆԸ

—*—

Թիֆլիս, 6 հոկտեմբերի

Խնդրում եմ «Մշակ» լրագրի յար- դիւի խմբագրութեան տեղ տալ իմ ներ- կայ նամակին:

Ինձ յայտնեցին, որ մի քանի օթ- մանակից ի վեր հայկական մի քանի լրագրիչներ, խառնով իրանց եղբայրա- կիցները կոտորածի մասին Թիւրքիա- նում, խառնել են իմ անունը: Կամե- յում եմ հաւատալ, որ այդ արված է սխալմամբ, ասոնց գիտաւորութեան Սակայն պարզեմ եմ համարում ծանու- ցանել հասարակութեան, որ ոչ միայն ես չարիք չեմ հասցրել հայերին, այլ օգնել եմ նրանց բարւոյն անգամ, երբ առիթ է ներկայացել:

Առաջինը Սեյիմէն Ավսյում եւ փրկել եմ 15 հայեր—աղաւթի, կին և երեխայ—որոնք փախել էին Ախուր- գիւղից: Նրանց խնամուելու և կեանքի- լուց յետոյ, ես ուղարկեցի նրանց Բե- ռէշիկի վանքը՝ հեծած նշանի վրա և պաշտպանված իմ ձիւղորդներով, երկրորդ անգամ, իմ վերջին արշաւանքի ժամա- նակ Շատախ, հարաւարեւմտաւոր, եւ պատահեց իմ ճանապարհի վրա հայ և ասորի փախստականներին, որոնք հետե- լեցին ինձ ամենայն վստահութեամբ:

Ապա ես յանձնարարեցի Բօթանի գիւղերին ոչ մի չարիք չը հասցնել ըրիտոսեաններին, իսկ էրօտի գիւղի- ը յանձնեցին իմ ձեռքը: Խօսար գիւղի հայերին, որոնք ես ուղարկեցի Շատախ վերջապէս Վանից նահանգներ: Ժա- մանակ ես զրի իմ ձիւղը զարգեցական և պիտուոյս Մօնիա քաղաքին, նրա հետ- նորդները, Կարապետ Այծեանի (Վանի վճարակ աստեղի նախադր), պարտի և Լեւոնի և իր եղբոր (Թարգմանի անդ- լիական և Քրանիական հիւպատոսարան- ների), ինչպէս և նրանց ընտանիքները —այս ամենը թույլ 40 հոգի—արամա- ղրութեան ներքոյ:

Իմ կարծիքն է, որ ամէն մի կոտո- րած առաջ է բերում նոր վրէժխնդրու- թիւն, ուստի և ես խորհուրդ եմ տալիս քիւրդներին և հայերին միեւնոց չարիք չը հասցնել, եթէ կամենում են հասնել իրանց նպատակին:

Ընդունեցէ՛ք, յարգելի խմբագրի, իմ խորին յարգանքս հաւատարմը:

Ապրիլ-Բաղաւ եղապեհեք

Բաց նամակ Արիկ-Բըզակ եղապեհեքին

Հարաւայի հարաւ սարը մըն, Դալիթ խաւար էր մայա մըն (Քիւրդ. առած)

Բէյ:

Մենք հայերն ընտանք այլեւս: Հա- յատանի մէջ հայերուն ընտանք վերջ ընտանք կարգը որոնք կուգայ դուք ամենէն լաւ գիտեցէ՛ք:

Ձեր նամակին («Մշակ» թիւ 222) վերջաբանն էր՝ «... ուստի ես խորհուրդ եմ տալիս քիւրդներին և հայերին միմ- եանց չարիք չը հասցնել, եթէ կամե- յում են իրենց նպատակին հասնել»: Այս խորհուրդը կուտայ հայ մամուլին ձեռքի զուր անդ մեղադրելու անթիւս Արդեօք ուշ չի՞ այս խորհրդատուութիւնը:

Բէյ, այս օրերը հայաստանի երևան եկած են Եւրոպայի մէջ, Թիւրքաշառ- թեան կոտորածին մէկ տարի յետոյ՝ ա- ռաջը առնելու համար, ինչպէս և դուք խորհուրդ կուտայ, որ այլեւս քիւրդներն ու հայերը իրարու չ'ընտան: Բայց որո՞ւ կուտայ խորհուրդը... այն հայերուն՝ որ այսօր այլեւս Հայաստանի լեւոններու ու խորհրդէն իրեն կմտնող ցրցուած են քիւրդներու և ասկերներու ոտքին տակ: Խորհուրդ կուտայ հայուն, այն ցեղին, որուն ողին ու ծովին մէջ խը- ռորուած էր համերաշխ զարգացող: Թիւրքաշառ կուտայ հայուն, որուն միակ ինչպէս կղած է՝ իրեն հետ տանջուող և Թիւրք զաժան կառավարութեան կողմ զործիք եղող զեւրդ ուղղութեան քե- լիւն:

Բէյ Լիւնգի, այս խօսքերը կը գրեմ՝ մանկութենէս ի վեր դուստ հայ և քիւրդ ցեղերով շրջապատուած դանապան վայ- նից:

(*) Միջեւ որ խելա գլուխ եկաւ, կարկուտ աւեց արդէն իմ տունը:

երեւ. տաժանակիր կեանքը տանելէս յե- տոյ: Կարողներու մէջ, գործի մէջ քիւրդ ընկերներ, մեծամեծներու դաւանք բա- ընկած ունենալէս յետոյ: Պարտի և ալ տեղերու քիւրդ քիւրդ շարժմանց մօ- աէն իրաւունք և անոր անհամոզ հետ եր- կար-քարակ խօսակցութիւններ մշակե- լէս յետոյ: Վերջապէս այն պահէն յե- տոյ, ք քիւրդ ցեղն իմ ցեղս (որոնք միտաղ պարած են միշտ) զարկաւ: Նե- րեցէ՛ք, որ անգամ մըն ալ ըսեմ, թէ քիւրդ ցեղը կողմ գործիք ըլլալով ի- կաղէս զինք հաւանող Թուրքին՝ զար- կաւ իր բարիքը տնայնացող քիւրդի հա- յուն: քիւրդները վերջապէս հայերը Հայաստանի մէջ: Ատիկա սպիտակ ե- րիտասարդ-Թիւրք կառավարութեան ներ- կայացող ցած արամային առաջին արար- ուածն էր: Կիմա երկրորդ արարուածը եւ տարակոյս չունիմ՝ դուք. ներքնապէս գիտե՛ք արդէն թէ որո՞ւ հետն է...:

Վերջապէս, Բէյ, «Մշակ»-ի միջոցաւ դուք ձեր խորհուրդը կուտայ, ամէն բան ըլլալ լինալէ վերջ, ըսել կ'ուզեմ տու- ներինս աւուրել վերջ...:

Սակայն վստահ էք անշուշտ դուք, որ աշխարհի վրայ եթէ մէկ հայ ալ մնա- ցած ըլլայ, դեռ գէթ չի դիտար ըսելը «Եթէ չի պատասխատու»...:

Ապացոյցները Թուրքու տեղը չէ. հայերը միշտ ի մէջ համերաշխութեան համբուրած են յաճախ այն ձեռքը՝ որ ամենախորհուրդ վերջը խոսած է նոյն իսկ իրենց: Հայերը ժողովուրդ 1895-96ը, 1909ը և ուրիշ յաճախեղ գէպերու Սակայն՝ այդ բոլոր մոռացումները օգուա չ'ընին դժբաղդաբար:

Այս վերջինը անոր համար միայն, որովհետեւ քիւրդին խելքը՝ ինչ որ վեր- ջը պիտի գայ՝ նախօրոք հայու համերաշ- խասիրութեան ատեն չի գար:

Ժամանակն ու պարագաները այսքան ներքինն որ գրեցէ՛ք:

Ի սրտէ համերաշխասէր

Գաղապան մը

ՊԵՏԱՄԱՆՆԵՐ ՇՈՒՐԸ

Լորս Բիլեմի պատգով. — Կիւտի- լի մէջ վերջերս իր արտասանած ճառին ընթացքին՝ Անգլիոյ նախարարապետը Պ. Ազուրիթ հետեւեալ յայտարարու- թիւնը ըրաւ: Լորս Բիլեմի պատգովին մասին:

«Կարեւոր եզրուութիւն մը պատա- նեցաւ յորմէնտէ խօսք առի, շարքի մը առաջ, երեւի, ժողովին մէջ: Կու- ղեմ ակնարկել այն պաշտօնին զոր ըս- տանանց պատերազմ նախարարը, Դա- լիքին յորդարթիկ նիստին օրը, և իր պաշտօնակիցներուն խնդրանքովը (ժա- վեր):

«Լորս Բիլեմի նախ և առաջ Բարիկ դնալ, որ քիւրդերու տեսակցութիւն մը ունեցաւ: Նախարարապետին և պատե- րազմ. նախարարին հետ: Բարիքէն՝ Լորս Բիլեմի շարունակեց իր ճամբարութիւ- նը միջեւ... Ինչպէս՝ ըսեմ. (ժիւղ- ներ): Գիտեմ թէ ինձ պիտի ըսուի որ կատարութեան վստահութիւն ու գէշ ներ- չընչուած գործելակերպին համաձայն ճամբարութիւնը կը ծածկեմ և աղղին ալ- ունցնելու կը կապում (ժիւղներ), բայց... Լորս Բիլեմի շարունակեց իր պաշտօնը (Բուռն ծիծաղներ և ծափեր): Մենք հե- ռացաւ — գոնէ ամենքս ալ՝ այդպէս կը յուսանը — շատ կարճ ժամանակի մը հա- մար միայն:

«Միջեւեւ» որպէսզի մօտէն և մեր ու մեր դաշնակիցներու ներկայացուցիչ- ներուն հետ միասին, հակէ պատերազմի արեւելեան թատերաբեմին կայութեան վրայ Ան իր հետ տարաւ լիակատար վստահութիւնը իր դաշնակիցներուն և կը խորհիմ նաեւ, իր հայրենակիցներուն (ծափեր):

«Այն իր հետը տարաւ մեծ դիմադրի և մեծ վարպետի իր հեղինակութիւնը, առանց հաշուելու այն մասնաւոր յատ- կութիւնները զոր իրեն կուտան միջեւ հիմա երեւց չղբաղանցուած ծանօթու- թիւն մը ու իր փորձառութիւնը Արե- լեւելք վերաբերեալ ամէն բանի մասին: Ամէն պատճառ ունինք հաւատալու թէ

(*) Ինչ որ պիտի ըլլայ բոլ ըլլայ. կամ «ազն ընդ ակն» առածին համի- մասն:

այս պաշտօնը մեր բոլոր դաշնակիցնե- րուն կատարեալ հաւանութիւնը կը վա- յեցէ:

Սըր Ջորջ Մընթո. — Տարաւեւի թրիտանական դօրաց նոր հրամանատարը Սըր Ջորջ Մընթո, իր վրայ խօսել և գրել տալու բոլորովին հակառակ է Այս է պատճառը որ շատ մը Անգլիացիներ զարմացան միաժամանակ թէ՛ իր անունը և թէ՛ իր անունովը լսելով: Այսու- նանդեմ, Անգլ. բանակին ամենէն նշա- նաւոր պետերէն է: Մահ 1860ին, բա- նակը մտած 19 տարեկանին, առաջին անգամ 1879—80ին պատերազմած է Հնդ- կաստանի հիւսիս-արեւմտեան սահմանա- գլխին վրայ: Ետոյ դառնաւ է Թիւրքի տերապիւն Օրալարգի յիշատակութեան արժանացած է: Տարի մը առաջ Թրիտանայի ճակատին վրայ կը կոտէր և մին եղաւ անոնցմէ որ Գերմանացւոց Բարիկի վը- րայ խուժումը եւ մղեցին: Յիշատակ- ուած Սըր Ջօն Ֆիլեյի հետադիւրսերուն մէջ՝ ինչի ճակատամարտին, ան տեղա- կալ-դօրավար և ապա զօրավար անուն- ուեցաւ: Դաշնակից բանակներուն ամե- նէն կարող մասնակցող զինուորականնե- րէն է բաղդադական հրետանիի գիտու- թեան մէջ:

Ջորալար Մուստա. — Մաշաւայի հե- րօսը որ վերաւորուած կը դարձանուէր, Սիւլեմի քաղաքապետին դրած նամակի մը մէջ կ'ըսէ:

«Կը յուսում ուղղմանակաւ իրայ, հրամանատարութեան պաշտօնին մէջ, վեց շաբաթէն իմ տեղս գրաւել, որով- հետեւ այսպիսի ատեն մը, մարդ մտնե- լու իրաւունք ունի, բայց ոչ՝ հիւանդ ըլլալու»:

Վոլքեռ և Թուրքի. — Տասնըու- թերորդ դարուն, Թրանսայի մը՝ Պատն ալ թոթ, որ վերակալած էր Թուրք նաւատորմը, ամբողջած և զինած Տար- տանէլը և Սուլթան Մուսթաֆայի կող- մէ փաշայութեան տիպոսի ստացած էր, Վոլքեռի կը գրէ իր «Յիշողութիւն- ներ Թուրքերու վրայ» գրքը, որուն համար հետեւեալ պատասխանը կ'առնայ Ջաւիկի հեղինակէն:

«Բոլոր սրտովս Ձեզի չորհակալ եմ Թուրքերուն վրայ Ձեր գրած մարալե- պերուն համար. բայց որքան ալ ախորժ տարածած ըլլաք այս թաթարներուն մա- սին Ձեր ինձի ըսածներուն վրայ, ես միշտ վշտացած եմ դանդը: Որիտեսի և Համերոսի երկրին տէրը տեսնելով, Ձեմ սիրել

ԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

ՀԱՅՈՑ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՆԴԱՍՏԱՆԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

(Սեփական քղաքացիական)

Կալկաթային պատահական թղթա-
կից մը հետեւեալը կը գրէ մեզ Նոյ. 4
թուականաւ.

«Տանկաց կողմէ Հայոց վրայ ի դործ
դրուած անհնարին բարձրագոյն թիւանց
լուրը հոս հասնելով՝ ի խոր խոցեց Հնդ-
կահայերուն սիրտը Անոնք այս կացու-
թեան հանդէպ որոշեցին շուտափոյթ
օգնութեան հասնել, և անմիջապէս մա-
ղով դուռներով՝ վճարեցին չինացի ի-
րենց հաղարկները Ամէն անձ ստուա իր
կարողութեան չափով, որով իսկոյն մօտ
70,000 ռուբլի հաւաքուեցաւ:

Այսինքն զատ, տեղւոյ Տէր Գարեգին
քննչ. Կերականեան, նոյնպէս չինացի-
նով իր ջանքերը, դիմեց այս ու այն
Անգլիացիներուն և կարողացաւ քիչ ա-
տենէն մօտաւորապէս 20,000 ռուբլի հա-
ւաքել: Այսպէսով տեղւոյ մէջ հաւաք-
ուած ամբողջ գումարը կ'ընէ 90,000
ռուբլի, որուն կէսը արդէն ուղարկուած
է իր նպատակին և միւս կէսն ալ պիտի
ուղարկուի: (1 ռուբլի կ'արժէ 30. 1.65)

«Արեւի՛ք եղբայրացիներ, որ
Թուրքիոյ շարքաբուռ Հայութեան աւե-
լի մօտ է և աւելի սերտ կապերով կապ-
ուած է, ո՛րքան աւելի կ'զգայ անոր այս
ցաւը և կ'օգնէ անոր. արդեօք եղբայ-
րանք մեր Հայ քահանայներն ալ, որ
նոյնպէս թրջալիւծուած ըլլաւ, են, չի՞ն
ըրած նոյնը ինչ որ ըրաւ այստեղի Տ.
Գարեգին քահանայ, արժանաւորով ամ-
բողջ ազգին նորոգելու ջանքին և օր-
նութեան (Այս կամա՛յք քի ախապա հեղ-
ճութիւնը այնքան սուր է որ երբ ինչ մը
զգայնորէն ունիմք դեռ՝ մեր մտքերը
պիտէ և արիւնքի խառնակի այս օայտն
հարուածիմ օտար.՝ Ս. Խ.)

«Ինչ որ ալ ըլլայ կ'արժէ սակայն
որ երբեք թրջալիւծ մը սեր արտաբերու-
նախաճարկութեանը յայտնեց հեռա-
ւոր Հնդկաստանի մայրաքաղաքին Հայ
ժողովրդեան և ի մասնաւոր իր արժա-
նաւոր քահանային, որուն նման քահա-
նայներ կ'ըմբռնեն որ շատ ըլլան մեր
բազմակարգ ազգին մէջ:

Սմբատ Յակոբեան

Սիւրբբարեմ ալ 5 Նոյ. Թուական հե-
տեւեալ նամակը ստացած է Տ. Վ. Մա-
լեղեան:

«Անցեալ տարի Հոկտեմբերին, մինչ
Կիլիկիոյ ոչ-զինուորական շարս հայ
բժիշկներ, թուրք կառավարութեան կող-
մէ ըսնի միջին Պաշտատ բերուած էինք՝
Պատրիարք անապատներու մէջ «Թիւրք
բանակ» անունը կրող թիւրք և արաբ
առաջակախուժներէ կազմուած խումբին
մը մէջ զինուորական բժշկութիւն ընե-
լու: Ուրի մօտ մեզ ամէն տեսակ անար-
գանքներով և ստատապանքներով առանց
անապատներ չարաչար աշխատեցնելէ վերջ,
բոլոր հայ զինուորները ջարդուեցին հրա-
մանը ընդունուած օրը: Տէրը օգնու-
թեան հասաւ, Անգլիական քաջարի բա-
նակը յարձակելով թիւրք և արաբ խու-
մանին վրայ բոլորով՝ ոչնչացուց զա-
նաւոր, և մինչդէռ ինչպէս, ազատուե-
լով զաղան թիւրքերու ձեռքէն Մեզ
հոս Հնդկաստան բերին, Սիւրբբարեմ ա-
նունով գիւղի մը մէջ կ'ապրին: Փառք
Աստուծոյ մենք և զինուորները ողջ և
ատուղ ինք, և զո՛ր ենք Անգլիական
կայսերական կառավարութեան մեզ ցու-
ցուցած լաւ վարմունքէն:

«Հինգ ամիսէ ի վեր հոս պարտաւոր
կ'ապրենք, մանաւանդ ամէն օր կը
կարգուի անգլիական թիւրքերու մէջ
մեր ընտանիքներու և թրջալիւծ եղբայր-
ներու բարձրագոյն ջարդուիլը: մեզի
համար անկարելի է այլեւս հոս մնալու-
նայն նստիլ և ապաստել, խեղճ ազգս հո-
գեմարքի մէջ է: ով որ հայ չէ, հայու
ցաւէն չզգար, այրինք, որքեք, որքու-
հինք և քանդուած օճախներ մեզ ան-
համբեր կ'ապաստեն, պէտք է շուտով օր-
նութեան հասնինք մեր ձեռքէն եկած
ամէն միջոցներով ցաւերը ամբողջապէս
զերծելը կը գիտնենք յանուն Հայութեան

որ հանէիք Վսեմ. Պօղոս փաշայի միջո-
ցաւ դիմելու Անգլիական կայսերական
կառավարութեան մօտ որ մեզ կողմէ
զինուորներ, ամենքն ալ պաշարատ
ենք առաջին առթիւ, մեկնելու կամ Պարս-
կաստանի և կամ Վալարիւթի ճամ-
բով, մենք հոս մեր խղճմունքի ցաւե-
րէն բարոյապէս ամէն օր կը մեռնինք,
երթանք, հասնինք շուտով օգնութեան:

«Անհամբեր սպասելով ձեր նամակին՝
մնամ խորին յարգանքներով
Տոբ. Կ. Քեօքեան

ՀԻՄՆԱԴՐԱՍ

ԱԶԳ. ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Վսեմ. Պօղոս Նուպար փաշա ստացած
է հետեւեալ նոր նուիրատուութիւնները
Ազգ. Հիմնադրամի Ընդհ. Հանգանակու-
թեան հաշուոյն.
Սան-Բասիլ Հայ դպրութիւն (Պրադի-
կա) ֆր. 330.60
Մարտիրոս Հանգ. Մասնախումբ 3405
«Արեւ» լրագրի Հանգանակութիւն
«Ազգ. Գոյութեան» կուռնի
համար» 1406.5
Օր. Խորթ Լ. Սահակեան 100.
Համագումար՝ ֆր. 5241.10

Ն. Վսեմութիւնը 4000 ռուբլի շէք-
կած է Վեհ. Կաթողիկոսին՝ յանձնուելու
համար Վանի կաթողիկոսին, յօգուտ քա-
ղաքի միջոցներ:

(Գ. ցուցակ Մարտիրոս)

Տեղւոյ Քաղ. Ժողովը Եօթնանգամ
Մ. Թ. քեհեան 500, Մ. Կիւմարեան 500,
Սահակեան եղբ. Ոմե, Յ. Տոնիկեան՝
300ական, Յ. Պալթեան, Յ. Ս., Գ. Հայ-
րուհեան 200ական, Յ. Չ., Գ. Աստու-
ծատուր, Կ. Սարգսեան, Այրի Տիկ. Թիւ-
րպեան, Մ. Տէր Սեփանեան՝ 400ա-
կան, Պ. Սողոմոնեան, Մ. Տ. Մ., Mr.
Soncino, Տիկ. Մուրադեան, Գ. Գ. Ա.
Պօլոսեան եղբ. (Ամբիկ), Մ. Միսաեան
500ական, Գ. Յ. Չ., Ս. Սեփեան 20, Մ. Տ.
Տէր Սարգսեան (Կապուտեան) 15, Տիկ.
Գայթանեան 20, Հրէյան մը 10, Mr. J.
Arochas 10, Յ. Գրիգորեան (կամաւոր)
5, Ա. Գալիկեան (կամաւոր) 5:

Գումար՝ 3405

Ա. և Բ. ցուցակին դուրսը 2820

Համագումար՝ ֆր. 6225

ԱԶԳԱՅԻՆ-ՏԵՂԱԿԱՆ

Տեղւոյ Քաղ. Ժողովը Եօթնանգամ
պէտքէ բազմապէս, մինչ ամիսներէ ի վեր
ան կը գործէ հինգ հոգեւոր միայն. . .
զէթ անուանապէս իր պաշտօնավարու-
թեան շրջանը դեռ տարիէ մը կը լրա-
նայ ու ոչ ոք միտքէն կ'անցնէ լրացը-
նել անոր կազմը: Սրբ. Գաղ. Ժող. Ժող.
14 անգամներէ 3ին պակսիլը կը
պատարէ անմիջական արեւելացու, 7
նոյնիստ Գաղ. Ժողովէ մը 2 հոգիի պակ-
սիլը առաւելապէս այդ պատանջը կը
զենէ, Թուրքական շատ պարզ հա-
շիւով մը Թիմական Ժողովոյ զինուորին
ընդդէմ յայտարարութեան կը ներկայացնենք
այս կարեւոր խնդիրը:

«Պիտէ Գ. Վ. Ազգաւորեան».— Սրբազան
Հայրը ճշգրտմ մը գրեթէ «Արեւ»ին,
«Արեւ»ը զայն չէ հրատարակելու և Պ.
Անուարեանի ատկեալ մէջտեղ կը հանէ
«Գումարներ» մէջ՝ կարգ մը խօսքերով
որոնք. . . վերմակի տակ չեն ծածկուիր,
ու հրաւիրելով որ հրատարակեն այդ նա-
մակը. . . Հանրային գործի մէջ հրատա-
րակութեան տարօրինակ ձև մըն է սո-
րուն առաջին անգամն է որ կը հանդիպիմ,
բայց որուն ի պատասխան՝ կ'ընեմ թէ
Սրբազանը, այո՛, անձնական նամակ մը
գրեց ինձի, բայց միևնույն ատեն կրկին
ու կրկին խնդրեց ինձմէ որ զայն հրա-
տարակեմ իրեն և Պ. Անուարեանի գո-
հացում տուող, լսողիւր անուշ տեղը կա-
պող բարոյաբարձրանով մը Ասիկա չէի
կրնար ընել, ասոր համար՝ ըսի Սրբա-
զանին որ իր նամակը անձնականէն
պաշտօնականի վերածէ, զոր այն ա-

տեն պատրաստ էի հրատարակելու՝ ան-
շուշտ պատասխանելու միտքով. Սրբա-
զանը չըրաւ ասիկա, յանցանք իմն չէ,
և Պ. Անուարեան, որ Սրբազանին վե-
րաբերութիւն փշիւրուս տակ ապաստանե-
ր էր, հիմա բարձր կը մնայ կարծեալ ու հրա-
պարկուտ, վերականգնուելու նստ այդ վե-
րաբերութիւն իր վրայ չափել կը փորձէ նո-
րէն: Կերեւի իրեն հաճոյք կը պատճառէ
որ իր վրայ խօսուի: Այսքանը կը բուռն
սակայն:

Ի գիտութիւն կը ծանուցանենք բա-
րեպաշտ ազգայնոց թէ Բօր-Սայրիոյ Կի-
լիկեան հայ դպրոցականներու հոգեւոր
պաշտօնականներէն Արթ. Տ. Աբրահամ քննչ.
Տէր Գալուստեան որ Սեփեակոյ շրջանի
Առաջնորդական փոխանորդ էր և այժմ
քաղաք կը դառնուի, Ս. Պատարազ պիտի
մատուցանէ մեծակայ կիրակի օր, 28
Նոյ. տեղւոյ Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեց-
ւոյն մէջ:

Ս. Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն

մեր մարտկոցները սղդուօրէն պատաս-
խանելով առաւելութիւն ունեցան:

ԾՈՒՈՒՆ ՎՐԱՅ

Լոնտոն, 23.— Ռօթերտմէն կ'իմա-
ցնեն թէ Գերման նոր արեւմտեայ մը
Պալթիկ մէջ ալանի մը զարնուած և
պայթում մը յառաջ եկած է: Նաւաղե-
րէն 33 նոգի խեղդուեցան: Մօք:

Լոնտոն, 22.— Բօքսինգի հետադիւր
մը կ'իմացնէ թէ անդ. Ընդոյլ խեղդու-
պիտի տարիւր մը պատերազմ. նաւե-
րէն և ըսլոր գերման որոգայթներէն
խուսափելով յաջողած է Պալթիկ ծովը
մտնել: Մօք:

Լոնտոն, 23.— Այս իրիկուն պաշտո-
նապէս կ'իմացնէ: Թէ երեք գերման
ընդոյլներ Միջերկրականի մէջ փնաս-
ուելով անգործածելի դարձած են:

Լոնտոն, 22.— Ձիւնուր փոխադրող
թրքական շոգենաւ մը Մարմարայի մէջ
ալանի մը զարնուելով փնացաւ: 500
զինուորներ խեղդուեցան: Մօք:

ՊԱՏՏԱՅ ԱՌՁԵՒ

Լոնտոն 24.— Զէօրէն (որ նոյ. 18ին
գրաւուած է) գիւրդային յառաջնադա-
րութիւնէ մը յետոյ, Զօր. Թաւաղէնտի
զօրաբաժինը Նոյ. 22ին Պաղատմէն 28
քիլոմէթր հեռու հաստատուած թէյիֆօնի
թրքական զիւրէն վրայ յարձակեցաւ և
բոլոր օրը տեւող բուն ճակատամարտէ
մը վերջ գրաւեց զայն: Անգլիացիք 800
զիւրէ արին և դրակեցին մաս մը գէն-
քի և հանդիմանողներին:

Լոնտոն, 23.— (Պաշտ.) Հնդկական
զօրոց նախարարը հետեւեալը կը հա-
ղորդէ: Միջնադի մասուրը վերջերս ի-
մացուց թէ անդ. աղաւառ մը ընկնող-
ման է Տիգրիսի մէջ: Կատարուած քնն-
նութիւններէն երեւան ելած է թէ այս
յայտարարութիւնը բոլորովին աւա-
հիմն է:

ՎԵՐՁԻՆ ԺԱՄ

Սերպիական անկառնէ

ՌՈՒՄԻՆԻՅՑ ԳԻՐԲԸ

Լոնտոն, 25.— Սեփալիկ հեռագիր մը
լուր կուտայ թէ Պուլկարները կասկած չեն
խնայելով որ Ռումանիա կը մերժէ Պուլ-
կարիոյ ուղղուած ապրանքներու անցիլ:

Լոնտոն, 24.— Ամպերստմէն հասնող
հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Պերլիկ մեջ վախ
կը յայտնէ Ռումանիոյ բուն գիւրդի մասին,
որ տրամադր. կ'երեւայ քոյաւեղի ուս,
զինուորներու դեպի Պուլկարի անցիլը: Ռ

Արեւմտեան անկառնէ

ՅՈՒՆԱՍՓՈՒԹԻՒՆԸ

Բարի, 25.— Վալարանայի փոխա-
ռութիւնը անուանելով, Յունա. պատերազմ-
ապ. փոխառութեան արձանագրութեան
ապաշխ օր ամեն նախատեսութեան վեր-
ջադրութիւն մը ունեցաւ: Լրագիրները ա-
րդէն կը յիշատակեն իւր անձեռն ա-
նուններ որոնք իւրաքանչիւր բազմաթիւ
միլիոններ ստուգարած են: Սեփալիկ
պատերազմի յայտարարութեան վերջին
միլիոն ծրագր ստուգեց:

Արեւմտեան անկառնէ

Բերոլին, 26.— (Պաշտ.) Գերման
յարձակում մը դեպի Բեմմերն և միջոցի:
Սիւնիքն ինչի ծայրագոյն մասին վրայ յա-
նապատեց: Բերոլին գիւղին դէմ Գերման
յարձակում մը ևս սկսեցաւ: Սիւնիքն ամառ
կը յիշատակեն իւր անձեռն ա-
նուններ որոնք իւրաքանչիւր բազմաթիւ
միլիոններ ստուգարած են: Սեփալիկ
պատերազմի յայտարարութեան վերջին
միլիոն ծրագր ստուգեց:

Բարի, 26.— Նախարարաց հեռագր-
ըր ուսական սպայակոյթին պէս Զօր. Ա-
լիսիկեք Պատուոյ Լիւթիմի մեծ ապա-
ստուանց: Զօր. Բօ անձնապէս անոր պիտի
սանկ պատահեցան:

ԽՆԱՏՈՂԱԿԱՆ ՏԿԱՐԱՆ

Մ. Տ. ԱՄԱՏԱՆ

Խոթ. Բօռնոսկաւ, Ալեք.

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐԵՐ

Սերպիական անկառնէ

Լոնտոն, 24.— Սերպիոյ պատե-
րազմ. նախարարը Սեփեակոյ հասաւ Դաշ-
նակից զինուորներու հրամանատարներ-
ու հետ խորհրդակցելու համար:

Լոնտոն, 24.— Սերպ կառավարու-
թիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատա-
րակեց իմացնելով թէ Սերպերը Տիլզ-
կած լեռան մէջ Պուլկարները պարտու-
թեան մատնելով անոնցմէ 5 թիղանոթ
գրաւած են: Ոչ պաշտօնական լուրերու
համաձայն Սերպերը Պուլկարներուն յաղ-
թած են Մանասթիւն 12 քիլոմէթր հե-
ռու զոտուող դիրքի մը մէջ: Պուլկար-
կորստանքը, մնաւալ, վիրաւոր և կոր-
սուած, 10,000 հոգի կը հասնին Մօք:

Լոնտոն, 23.— Դաշնակիցները Սեր-
պերուն ուտելիք կ'ուղարկեն և զանա-
կը պարնաւորներ կարելի եղած միջոց-
ներով: Մօք:

Լոնտոն, 24.— Գերմանացիք կ'ըն-
գունեն թէ Սերպ բանակը սակաւին
150,000 հոգի կը բաղկանայ: Մօք:

Լոնտոն, 24.— Պուլկարները Դա-
շնակից մէջ երթեալով շոգենաւներուն
դէմ Ռում. օդանաւներուն կողմէ յարձա-
կում մը կ'ապաստեն: Մօք:

Սեփեակոյ, 24.— Սերպերը Մանաս-
թիւնը պարպեցին: Սակայն ոչ մէկ լուր
կ'իմացնէ թշնամայն հոս մտած ըլլալը:
Այսուհանդերձ Սերպերուն բուն յար-
ձակումը լուրը միջոց մը պիտի արգիլէ
զէպի թաղաք յառաջանալը Պուլկարնե-
րուն, որոնք պիտի ստիպուին Մանաս-
թիւնը վրայ քաղող իրենց զինուորներէն
մաս մը գէպի և հիւսիս ուղարկել:

Լոնտոն, 24.— Ռումէն կառավա-
րութիւնը մերժեց պատահանել այն
զեկոյցին զեկոյցին օրով կը պահանջէր
Գերման պատերազմ. նաւերու Դաշնա-
քէն և Սե Ժող. մէջ ռումանական ե-
զերներէն անցնիլը: Մօք:

Լոնտոն, 24.— Յրանա. պաշտօն. զե-
կոյց մը կ'ըսէ թէ Յրանապից կը դի-
կալարեն Սերպ բանակները: Չկոյցը
կ'աւելցնէ թէ Սերպերը կը շարունակեն
հաւանջել Դաշնակիցներուն միջնադու-
համար: Մօք:

Լոնտոն, 24.— Կ'ըսուի թէ Յրանա-
նացիք և Անգլիացիք Պաղատմէն մէջ
այնպիսի գործողութիւններ կը պատ-
րաստեն որոնք թշնամին յանկարծակի
պիտի բերեն: Մօք:

Լոնտոն, 11.— Ըստ «Կաթէթ» տը Վօթի
Անգլիացիք կը պատրաստուին Սեփեակոյ
Տէտաղանէ երկաթուղւոյ դիմէ Սերպերու:

— Զանազան առթիւ մեկնութիւն-
ներ տրուեցան, կ'ըսէ «Մուլաթիւմ»,
Դաշնակիցներու Սեփեակոյ ցամաք հա-
սնած զինուորներու քանակութեանը մա-
սին և մենք ալ ֆրանս. և անդ. մա-
մուլին հաւաստումներուն համեմատ տե-
ղեկացուցինք թէ Դաշնակիցներու Սե-
փեակոյ ցամաք հասած զինուորներու թի-
ւը օրական 5000 հոգի կը հասնին Անգլ.
լրագրիչներու մէջ ուղիք զննատեսութիւնը
որ գերման լրագրիչներէն ալ հաստատու-
ուած է կ'ըսէ թէ Դաշնակիցները մինչև
նոյնմերթի առաջին շաբթուան 300,000
կուռղ ցամաք հասած էին Սեփեակոյ
մէջ, որոնց մէջ մասը Սերպերու մօտ,
իսկ շատերը Սեփեակոյ միջոցն են:

Լոնտոն 24.— Կ'երեւայ թէ Գերման-
ները Պուլկարներուն արգիլեցին զէպի
Մանասթիւն և շրջակայները յառաջանալ
քաղաքական պատճառներու համար:

Ամսթիւն, 23.— Զեկոյցը որոշ
կերպով կը յիշատակէ թէ Պուլկարները

ծայրայեղօրէն յամառ զիմադրութեան
մը կը բաղին արեւել. և հարաւարե-
ւելեան կողմերուն մէջ:

Յունաստան

Լոնտոն, 24.— Յունաստան քիչ ա-
տենէն իր պարտաքի զինուորներէն հինգ
կարգ պիտի արձակէ: Մօք:

Սեփեակոյ, 25.— Դաշնակիցներուն հա-
ւաքական զեկոյցը երկ կ'էսօրին տրուե-
ցաւ. բարեկամական ոճով մը խմբա-
գրուած է և կը պահանջէ հաստատել այն
պատահութիւնները զոր յոյն կառավա-
րութիւնը արդէն տուած էր ի մասին
Յունաստանի մէջ գտնուող դաշնակից
զինուորներուն: Հ.

Աթէնք, 25.— Հելլէն կառավարու-
թիւնը Դաշնակից տէրութեան զեկոյցն
ներուն զեկոյց մը տուաւ ի պատասխան
Դ

